

ילדים הורים והתעודות שביניהם

על ההתמודדות ההורית עם קשיים וכישלונות של ילדיהם בלימודים

מאת גדי רוזן, מאמן משפחתי זוגי ואישי

הורים אוהבים לראות את ילדיהם מצליחים זה מעורר בהם תחושת כבוד וגאווה ונותן תחושה של איש דרכינו והצלחה כהורים. קיים קושי של הורים להתמודד עם קשיים או אפילו כישלונות של ילדיהם: כיצד נכון להגיב, מה כדאי לומר לילד שמתקשה או נכשל, וממה כדאי להימנע, וכיצד להשתמש בקושי כמפתח לשינוי ולהצלחה. באמצע שנת הלימודים, בחרתי להתייחס לכך באמצעות נושא חלוקת התעודות, אך במאמר תמצאו כלים המתאימים להתמודדות עם קשיים וכישלונות בתחומים שונים בחיים

הילד שמאחורי התעודה, איך להתמודד עם כישלונות של ילדים?
"התעודות בפתח וההורים במתח" ... לא כל ההורים מגיבים כך. יש מי שמצפים בשמחה למעמד, והם התברכו ככל הנראה בילד חרוץ וממושמע, כזה שעוטף ספרים ומחברות בעצמו, מכין תמיד שיעורי בית מבלי שיבקשו ממנו, יושב בשקט בכיתה, מצביע ועונה למורה בנימוס... יש ילדים כאלה. אבל ישנם גם אחרים - הנאלצים להתמודד עם הישגים בינוניים או נמוכים במקצוע אחד או יותר.

הצגת התעודה בפני ההורים היא אירוע משמעותי עבורם, ותגובתם היא חוויה שהילד נושא בליבו עוד שנים רבות. רוב ההורים מעניקים לתעודה משמעות רבה: היא מסמלת בעיניהם את היכולת של הילד להצליח בחייו, ובסופו של דבר את ההצלחה שלהם עצמם. חלק מן ההורים מתקשים להפריד בין הדימוי העצמי שלהם לבין הישגי ילדם, וחשים אחריות על מעשיו, הצלחותיו וכישלונותיו. הם עשויים לשכוח שהלימודים רק פן אחד בחיי ילדם, שאינו משקף את כל מכלול אישיותו ויכולותיו, לא כל שכן את הצלחתו העתידית (תשאלו את הוריו של ביל גייטס)...

הקושי של ההורה לעשות הפרדה בינו לבין ילדו, נובע לעיתים מן התחושה שהילד צריך לעמוד בציפיות, שאינן תואמות את יכולותיו האמיתיות. במקביל, עלולה התעודה לעורר זיכרונות קשים מילדותו של ההורה, וחיבור כזה אינו רצוי, במיוחד אם הוא טראומטי וכואב. אין סיבה לערב כאב אישי או תחושת כשלון מן העבר עם הישגיו של הילד בהווה.

עקרון הפרדה

חשוב לזכור שהילד הוא שקיבל את התעודה ולא הוריו, והיא לא מעידה על הצלחה או כישלון בהורות, לפיכך היא אינה צריכה להשפיע על הדימוי העצמי של ההורה, מצד אחד, ולא לגרום לילד תחושת דחייה וחוסר ערך, מצד שני. אחד התפקידים החשובים של ההורים הוא לגרום לילד לחוש נאהב תמיד. זוהי התשתית למערכת יחסים בריאה, ורק על הבסיס הזה ניתן לדון עם הילד במשמעויות התעודה באופן ענייני.

כדאי להגיב באופן פרופורציונאלי: התעודה היא משוב עבור הילד בראייה הסובייקטיבית של המורה. זהו כלי הערכה של הישגים הכוללים ידע ומיומנויות שונות, ואינו מנבא בהכרח הצלחה בחיים. כדאי לזכור שהכישלון הוא חלק מן החיים, והתמודדות נכונה

עימו מביאה לצמיחה והתפתחות. יש להפריד בין הילד למעשיו: התעודה מגדירה את הילד כתלמיד, ולא כאדם ומתייחסת לתהליך הלמידה שלו ולא לערכו כבן אדם. הכישלון היחסי בחשבון אינו הופך את הילד לכישלון באופן כללי וכישלון הוא מושג יחסי הנקבע על ידי האדם עצמו. ההורה תומך ומלווה את הילד, ואינו מתמודד במקומו עם הכישלונות, אלא מחזק אותו ומסייע לו לפתח דרכים להתמודדות עם מכשולים ואתגרים.

מומלץ להשתמש בתעודה כמנוף ליצירת דיאלוג, עידוד ותמיכה, ולא לגרום באמצעותה ליצירת קושי וריחוק. קבלת התעודה עשויה להוות כהזדמנות לשיחה להקשבה להבנת מצבו של הילד בבית הספר, היתרונות, הקשיים והפחדים שלו. בהמשך העלון יוצגו מספר דרכים בהן ניתן להפוך את קבלת התעודה לאמצעי לבניית גשר רגשי בין ההורה והילד, ולטיפוח האחריות האישית שלו על לימודיו.

לפניכם תשובות וטיפים מעשיים לשאלות ודילמות הוריות כיצד נכון להתמודד מומלצות להתמודדות במקרים של כשלון או הצלחה.

האם כדאי לתת לילד פרס על הצלחות או להעניש על כישלונות? מומלץ להימנע מענישה וגם ממתן פרס על כשלון או הצלחה בלימודים. הרעיון: לא לומדים בשביל פרס או עונש חיצוניים, אלא מתוך מוטיבציה פנימית להצליח. הצלחה אינה מותנית ב"תשלום" על התנהגות טובה, ממש כמו שעונש אינו מגיע לילד שמתקשה בלימודיו כי אינו "ילד רע". חשוב שהילד יבין שהתעודה אינה "מתנת ריצוי" עבור ההורים, אלא שהלימודים הם אחת המשימות העיקריות שניצבות בפניו והאחריות על הלימוד וההצלחה היא בידי. בקצרה, הילד לא אמור ללמוד עבור פרס ולהיות מתוגמל במתנות על הצלחותיו, גם כהכנה לחיים. עליו לעמוד בחובותיו ממש כמונו, וגם אנחנו לא מקבלים פרס מהילד כשאנו מצליחים בעבודה... אם בכל זאת אנו רוצים להעניק לו דבר מה עם סיום לימודיו - ניתן לתת משהו קטן מבלי שהבטחנו והתחייבנו על כך מראש. יש להדגיש בפניו כי המתנה (או הטיול, יום הכיף וכו') היא עבור המאמץ והרצינות בעבודה (לאורך תהליך הלימוד) ולא עבור הציונים.

מדוע כל האחים או החברים מצליחים בלימודים ואילו הילד "נשאר מאחור"?

כל ילד הוא עולם בפני עצמו. הציפייה שאחים יהיו דומים היא שגויה מייסודה, למרות שהם חולקים את אותם הורים... לא כל האחים נראים אותו דבר, לא כולם ספורטאים, חברותיים ואהודים באותה המידה, וכך גם בלימודים. אין משפט מרגיז ומתסכל יותר מאשר "למה אתה לא כמו אח שלך?" (התשובה

לכך עשויה להיות: "למה אתה לא אבא נחמד, עשיר או ספורטיבי כמו אבא של חבר שלי"?...) ההשוואה עשויה לגרום או להחריף קנאה, תחרותיות ויריבות ולהעכיר יחסים בין אחים ובין הילד להוריו. ההתמודדות עם קשייו של הילד צריכה להיות עניינית ואישית, ללא האשמות, עלבונות או השוואות. שיחה עם הילד, שתעודד אותו לחשוב באופן עצמאי על דרכים לשיפור הישגיו באופן תהליכי (הציפייה איננה שציוניו ישתפרו בין לילה וללא מאמץ), תניב תועלת רבה הרבה יותר.

האם הכישלון של הילד בלימודים לא מצביע על הכישלון שלי כהורה? חשוב לזכור שהתעודה היא עבור מאמציו של הילד והיא אינה פרס על כישורי הוריו... התעודה אינה מעידה על הצלחה או כישלון בהורות, ואינה צריכה להשפיע כלל על הדימוי העצמי של ההורה, גם ילדים להורים טובים נכשלים. כדאי לזכור: הכישלון הוא אנושי וצריך לדעת לחיות ולהתמודד איתו, בצורה אופרטיבית ומושכלת, תוך שיתוף

פעולה מלא עם הילד.

כל זה טוב ויפה, אבל אני לא יכול לסמוך על ההבטחות של הילד להשתפר, כי הוא כבר נכשל בעבר!
בתוך המערכת המשפחתית - אין ברירה אחרת, חייבים לסמוך זה על זה. זהו מסר חשוב שאותו יש להעביר לילד. אם ההורים אינם סומכים על הילד - גם הוא ילמד שלא לסמוך על עצמו ולקחת על עצמו את האחריות ללימודיו ולחיו. באשר להבטחות של הילד להצליח ולכישלונות - כדאי לברר מדוע הניסיונות לא צלחו בידו. ייתכן שיש לו קושי אובייקטיבי (שאותו כדאי לברר יחד איתו), ושהוא זקוק לעידוד ותמיכה. כדאי לבדוק האם הוא באמת עשה את מה שהתחייב לקחת על עצמו או שאולי שכח ועשה לעצמו "הנחות", שהרי לא תמיד הילדים עומדים בהבטחותיהם (וגם לא אנו ההורים). ניתן לשוחח על הנושא ולהעלות דרכי התמודדות יחד, ולא להניח שהילד הוא "כישלון" מעתה ועוד עולם.

ואולי הילד פשוט עצל ולכן אינו מצליח?
יש לעשות הפרדה בין קושי אובייקטיבי בלימודים לבין חוסר מוטיבציה. קושי סובייקטיבי עלול להופיע מסיבות כמו - חוסר בשלות או לקויות למידה ובמקרה כזה כדאי לגשת לאבחון מקצועי (קראו בהמשך את הראיון עם דליה רודיטי, מומחית בלקויות למידה). בהישגים נמוכים הנובעים מחוסר רצון או מוטיבציה כדאי לטפל באמצעות שיחות עם הילד, או לגשת לייעוץ עם אבחון אצל איש מקצוע.

הילד הביא תעודה מאכזבת. מה עושים (ומה לא)?

*נמנעים מביקורת, שיפוט ואשמה. נמנעים מביקורת, שיפוט ואשמה. מסרים כאלה מופיעים במשפטים כמו: "שוב נכשלת", "אמרתי לך ש...", "ידעתי ש...", "לא הקשבת לי". משפטים אלה מחזקים את ההורה, מחלישים את הילד ופוגעים בתחושת הערך העצמי שלו ובסיכוייו להצליח.

*נמנעים מהבעת כעס ורגשות קשים, שלא יועילו לילד, יגרמו לו לחוש לא נאהב, יערערו את היחסים עמו, ובסופו של דבר לא ייתנו בידו כלים להתמודד באופן מושכל עם הכישלון.

*עורכים שיחה על התעודה שבה שואלים את הילד לדעתו, באופן ענייני: "מה אתה חושב על התעודה שלך?", "איך אתה מרגיש עם הציונים", "מה אתה מתכוון לעשות בנוגע לכך?". בכך נותנים את האחריות לילד, ומעבירים לו מסר מעצים שבידיו היכולת לבצע שינוי.

*בודקים עם הילד מה הם לדעתו הקשיים שלו. כדאי להבין יחד האם מדובר בחוסר השקעה, בקושי ביחסים עם המורה או בבעיה הדורשת אבחון וטיפול מקצועי.

*מביעים אופטימיות ואמון ביכולותיו של הילד, למשל "אני מאמין שתצליח", "אני מרגיש שאתה יכול", ו"אני מאמין שתתגבר על הקשיים, אני תמיד אעזור לך אם תבקש".

*נותנים חיזוקים. כלל חשוב הוא להתחיל את השיחה במתן חיזוקים, גם אם נושאי השיחה לא נעימים. יש להקפיד שהחיזוקים יהיו "אמיתיים", - כלומר יינתנו בנושאים שבהם הילד באמת מצליח. למשל, ניתן למשל להתייחס למקצועות שבהם הגיע להישגים, או להצלחות בתחומים אחרים כמו ספורט או תחביב. כדאי לזכור: הנטייה היא בדרך כלל להדגיש כישלונות ולהתעלם מהישגים...

*מפרידים בין הישגים לימודיים לבין הרגשות של ההורה כלפי הילד, באמצעות משפטים

כמו "אתה הילד שלי ואני תמיד אוהב אותך".

*נמנעים מהשוואות עם ילדים אחרים (אחים או חברים) ומאמירות מדכאות, המעוררות תחושת כשלון ויאוש - כמו "תראה איך דן תמיד מקבל טוב מאוד בחשבון", או "למה אתה לא יכול להיות כמו אח שלך?"

*חושבים יחד עם הילד על תוכנית פעולה: משימות שהילד לוקח על עצמו כמו ניהול מחברות מסודרות, הכנת שיעורי בית בשעה קבועה, קריאת מספר עמודים בספר מדי יום ועוד.

*הילד צריך להיות אחראי על ביצוע התוכנית, כשההורה מעורב ושותף רגשית אך לא מתערב בביצוע המטלות, אלא אם התבקש. כך, למשל הוא נמנע מלשאל את הילד: "האם כבר הכנת שיעורים?" או "עכשיו תשב ללמוד למבחן", אלא משוחח איתו על נושא השיעורים ("אהבת את הסיפור?", "איזה סוף היית ממציא?") "האם הבנת את החומר שלמדת למבחן?".

*מגדירים עם הילד מה ייחשב מבחינתו להצלחה. יש לאמוד את ההצלחה ביחס למצבו הנוכחי בלימודים. למשל: ילד שקיבל "בלתי מספיק", הציון "כמעט טוב" יהווה עבורו הצלחה.

*בודקים עם הילד אם הוא זקוק לדעתו לשיעורים פרטיים במקצוע מסוים. אם כן, החופש הגדול הוא הזדמנות מצוינת להדביק את הפער.

*מעודדים את הילד על תהליך הלמידה ולא את התוצאות (ההישגים), באמצעות משפטים כמו "אני מאוד מעריך את ההשקעה לאורך השנה", "אני שמח לראות שלקחת את עצמך בידים", "אני מאמין שאתה בדרך הנכונה".

*לא מחפשים אשמים מבחוץ. ברוב המקרים המורה אינו אחראי "לכישלוננו" של הילד והאחריות על הלמידה היא על הילד עצמו. זכרו, רק שיתוף פעולה ילד-הורה-מורה עשוי להביא לתוצאות טובות.

הורים זכרו, תפקידו של ההורה הוא אינו שופט או מבקר ובנוסף קשיים וכישלונות של הילד אינם מעידים על טיב ההורות שלכם. תפקיד ההורה הוא לתת מענה לצרכים השונים של הילד שלו ודווקא הילד שמרגיש נכשל זקוק באותו רגע לתחושת אמון ועידוד, להכוונה והדרכה ובעיקר להרבה אהבה. ההורה צריך להכיל ולקבל תמיד את הילד שלו בלי כל קשר להישגיו בלימודים ובתחומים אחרים, לחזק בו את תחושת השייכות והאהבה ולהדריך אותו כדי לשפר ולהגיע להישגים טובים יותר בהמשך.

ולסיום, קצת חומר למחשבה...

כיצד אתם מגיבים למראה התעודה של ילדכם, ומתייחסים להצלחותיו או לכישלונותיו? האם אתם מצליחים לאהוב אותו ולהראות לו את זה גם כשהוא נכשל? מה אתם אומרים לו ומרגישים כלפיו באותו הרגע ומה אתם נמנעים מלומר? ובקיצור, מהו המסר שהילד מקבל ונושא איתו מן הרגע שהציג את התעודה בפניכם?

גדי רוזן